

*Informacija o realizaciji i efektima politika
u oblasti preduzetništva i biznisa*

UVOD

Ovom informacijom su obuhvaćene mjere preduzete iz resora Ministarstva ekonomije, Ministarstva održivog razvoja i turizma, Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja, Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D. i Sekretarijata za razvojne projekte zaključno sa prvim kvartalom 2017. godine sa ciljem kreiranja olakšanih uslova za poslovanje i podsticaj preduzetništva. Oblasti obuhvaćene Informacijom sagledane su sa aspekta realizacije i efekata predviđenih aktivnosti.

Sektorske mjere preduzete od strane navedenih resora mogu se kategorizovati u tri grupe:

I – Projekti koji za cilj imaju finansijsku podršku i efekte u dijelu kreiranja novih radnih mjesta:

1. Kreditna podrška Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D; i
2. Implementacija Uredbe o podsticanju direktnih investicija Ministarstva ekonomije i Sekretarijata za razvojne projekte.

II – Programi i projekti koji za cilj imaju finansijsku podršku, a čije efekte nije moguće mjeriti direktno u smislu kreiranja novih radnih mjesta:

3. Program podrške za modernizaciju industrije Ministarstva ekonomije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D;
4. Program unapređenja inovativnosti u malim i srednjim preduzećima - Projekat finansijske podrške MSP iz sektora prerađivačke industrije Ministarstva ekonomije;
5. Program podsticaja razvoja klastera u Crnoj Gori Ministarstva ekonomije;
6. Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period od 2017-2020 godine Ministarstva ekonomije;
7. Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama Ministarstva ekonomije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D;
8. IPARD like 1 i IPARD like 2 projekti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja;
9. Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2016/2017 godinu Ministarstva održivog razvoja i turizma;
10. Program subvencionisanja kamatne stope Ministarstva održivog razvoja i turizma i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D.

III – Projekti podrške sa indirektnim uticajem na preduzetništvo i biznis:

11. Program podrške razvoju preduzetništva Ministarstva ekonomije (Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća) i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D;
12. Projekat razvoja biznis zona Ministarstva ekonomije;
13. Podsticajne i fiskalne mjere u turizmu Ministarstva održivog razvoja i turizma.

Aktivnosti i mjere resora svrstane u prvu grupu programa podrazumijevaju direktna finansijska davanja čiji se efekti mogu mjeriti u ukupnom iznosu odobrenih sredstava, kao i broju kreiranih radnih mjesta. U tom dijelu ističu se podsticajne kreditne linije Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D. (IRF), kao i sredstva za podsticanje investicija koja opredjeljuje Ministarstvo ekonomije u saradnji sa Sekretarijatom za razvojne projekte, a u cilju implementacije Uredbe o podsticanju direktnih investicija.

- Kao rezultat kreditne podrške IRF-a, tokom 2016. godine i prva dva mjeseca 2017. godine **plasirano je 133,8 mil EUR sredstava**, čime je **otvoreno i/ili sačuvano ukupno 6.917 radnih mjesta**. U dijelu finansijske podrške, u periodu 2010-2016 godine IRF je plasirao kroz dugoročne i kratkoročne kredite 261 mil EUR sredstava i to kroz 1.573 ugovora. U istom periodu kroz faktoring aranžmane otkupljeno je 183,6 mil EUR sredstava, sa zaključno 40 aktivnih faktoring aranžmana na kraju 2016. godine.
- Dodatno, otvaranje **253 nova radna mjesta** ugovoreno je kao obaveza korisnika u projektu Ministarstva ekonomije i Sekretarijata za razvojne projekte u dijelu podsticaja direktnih investicija, a u okviru kojeg je predviđeno budžetsko izdvajanje po osnovu subvencija u ukupnom **iznosu od 1,48 mil EUR**. Oko polovine predviđenih sredstava (681.333 EUR) je isplaćeno korisnicima sredstava tokom 2016. godine. Ukupna vrijednost investicionih projekata koji se realizuju u dijelu podsticaja direktnih investicija shodno predmetnim ugovorima iznosi **7.182.429 EUR**.

Drugu grupu programa čine mjere finansijske podrške razvoju preduzetništva i biznisa čije efekte nije moguće mjeriti direktno u smislu kreiranja novih radnih mjesta, već ih je neophodno posmatrati kroz prizmu očuvanja i proširenja postojećih poslovnih aktivnosti, unapređenja uslova za bavljenje poljoprivredom i industrijom kroz investicije, odnosno očuvanja zaposlenosti u tom dijelu. S tim u vezi, ističu se aktivnosti Ministarstva ekonomije, Investiciono-razvojnog Fonda Crne Gore A.D, Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i Ministarstva održivog razvoja i turizma, kroz koje je tokom 2016. godine **plasirano više od 2,8 miliona EUR**. Takođe, finansijska podrška usmjerena hotelijerskom sektoru u periodu od 2013-2016 godine imala je za rezultat da se **u novo-otvorenim hotelima kreira oko 1.160 radnih mjesta**.

Treća grupa aktivnosti obuhvata set mjera koje se implementiraju od strane resora, ali se ne ogledaju u direktnim finansijskim davanjima, već različitim podsticajima poslovanja u smislu izuzeća od poreskih obaveza i drugih davanja prema državi. Navedeno takođe, ima efekte na stabilnost i likvidnost privrednih subjekata u dijelu smanjenja troškova poslovanja i očuvanja postojeće privrede, kao i ulaska novih privrednih aktera na tržište. U ovom dijelu prepoznate su prije svega edukativne aktivnosti Ministarstva ekonomije, odnosno Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D, projekti razvoja biznis zona Ministarstva ekonomije, kao i podsticajne i fiskalne mjere u turizmu koje sprovodi Ministarstvo održivog razvoja i turizma.

I - PROJEKTI KOJI ZA CILJ IMAJU FINANSIJSKU PODRŠKU I EFEKTE U DIJELU KREIRANJA NOVIH RADNIH MJESTA

1. Kreditna podrška Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Stanje i preduzete mjere: U 2016. godini IRF CG A.D. je nastavio svoju kreditnu aktivnost u pravcu podsticanja privrednog rasta i razvoja, kao i otvaranju novih radnih mjesta i podizanja životnog standarda građana Crne Gore.

Investiciono-razvojni fond je u 2016. godini plasirao 128,5 mil EUR u crnogorsku ekonomiju. Direktno je plasirano 340 kredita ukupnog iznosa 91,2 mil EUR, dok je putem komercijalnih banaka plasirano 116 kredita na iznos od 37,2 mil EUR. IRF je u 2016. godini obezbjedio 25 kreditnih linija, koje su bile namijenjene za:

- Podsticaj preduzetništvu (mladi u biznisu, početnici u biznisu, žene u biznisu, individualni poljoprivredni proizvođači - IPARD like, visokoškolci);
- Podsticaj prioritetnih sektora (turizam i ugostiteljstvo, poljoprivreda i proizvodnja hrane, drvoprerađivačka, proizvodnja i usluge);
- Podsticaj likvidnosti (kratkoročni krediti, trajna obrtna sredstva, refinansiranje, priprema turističke i poljoprivredne sezone, klasteri);
- Podsticaj infrastrukture (infrastrukturni projekti i projekti vodosnadbijevanja, zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije).

Uslovi pod kojima je IRF nudio sredstva u 2016. godini su bili sljedeći:

- Maksimalan iznos kredita do 5 mil EUR;
- Rok otplate kredita do 15 godina (uključujući mogućnost korišćenja grejs perioda);
- Grejs period do 5 godina;
- Kamatna stopa do 5,5% na godišnjem nivou uz proporcionalan sistem obračuna kamata;
- Naknada do 1% od iznosa odobrenog kredita.

Uslovi pod kojima su se plasirala sredstva kroz otkup potraživanja (kratkoročni krediti) su bili:

- Maksimalan iznos kredita do 5 mil EUR;
- Rok povraćaja do 12 mjeseci;
- Kamatna stopa do 5,5%.

IRF je zahvaljujući kontinuiranom pribavljanju povoljnih sredstava od strane Evropske investicione banke plasirao svoja kreditna sredstva po prosječnoj ponderisanoj kamatnoj stopi od 2,72%, što je i dalje znatno ispod nivoa komercijalnih banaka koje su svoja sredstva privredi plasirala po prosječnoj stopi od 6,93%. Zahvaljujući navedenom, IRF je zadržao značajnu ulogu u podsticanju privredne djelatnosti u Crnoj Gori i održao se na poziciji lidera kreditora privrede u Crnoj Gori.

Kada su u pitanju aktivnosti IRF-a u 2017. godini, IRF je obezbjedio 33 kreditne linije preko kojih se očekuje plasman od minimum 120 mil EUR u crnogorsku privredu.

Kreditne linije IRF-a za 2017. godinu, su usmjerene na sljedeće ciljne grupe:

- Razvoj preduzetništva, kroz podršku posebnim ciljnim grupama (mladi, početnici, žene, visokoškolci, tehnološki viškovi, individualni poljoprivredni proizvođači, inovativno preduzetništvo, ICT biznis, klastera proizvodnja, osobe sa invaliditetom i slično);
- Podrška postojećim mikro, malim i srednjim preduzećima kroz podsticaj njihovog daljeg rasta i razvoja, sa posebnom pažnjom na prioritetne sektore crnogorske ekonomije (turizam i ugostiteljstvo, poljoprivreda i proizvodnja hrane, proizvodnja, usluge, ICT i slično);
- Podrška preduzećima kroz održavanje i/ili poboljšanje likvidnosti (kratkoročna kreditna sredstva, refinansiranje postojećih kreditnih sredstava, faktoring finansiranje, trajna obrtna sredstva i slično);
- Podsticaj konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima (kreditna sredstva namijenjena pripremi proizvodnje i uslugama za izvoz);
- Podrška realizaciji green field investicija;
- Podrška infrastrukturnim projektima, projektima od ekološkog, lokalnog i državnog značaja i projektima iz oblasti energetike i energetske efikasnosti.

Kamatne stope su nastavile trend pada u 2017. godini te će se sredstva ove godine plasirati po stopama od 0%-5% u zavisnosti od kreditne linije i u zavisnosti od toga da li su sredstva plasirana direktno ili posredstvom komercijalne banke. Od ove godine IRF nudi dvije nove beskatne kreditne linije, uz kreditnu liniju za podršku visokoškolcima sa kojom se nastavilo i ove godine. To su: nova kreditna linija za tehnološke viškove koji preduzetništvom imaju šansu da se ponovo zaposle i kreditna linija za žene u biznisu – start up namjenjena ženama koje žele da svoju ideju pretoče u realan biznis. Beskatne kreditne linije za ove ranjive ciljne grupe su unikatne i bez presedana u regionu.

U 2017. godini IRF nudi i druge nove kreditne linije kao što su kreditna linija za otkup poljoprivrednih proizvoda, kreditna linija za razvoj preduzetništva u kulturi i umjetnosti, kreditna linija za modernizaciju industrije, kreditna linija za podsticaj konkurentnosti crnogorskih proizvoda/usluga na drugim tržištima, kao i kreditna linija za podršku „green field“ i „brown field“ investicijama. Kreditne linije su namjenski skrojene shodno potrebama, problemima i izazovima crnogorske ekonomije kao što su zastarelost tehnike, trgovinski disbalans, prenamjena starih objekata i infrastrukture, potrebe za novim investicijama u strateškim granama crnogorske ekonomije itd.

IRF u 2017. godini odobrava kredite do 5 mil EUR, u zavisnosti od kreditne linije. Što se tiče kratkoročnih kredita kao glavnih instrumenata obezbjeđivanja likvidnosti, kamatne stope su niže ove godine, te se kreću između 3,5%-4,25% na godišnjem nivou uz dodatni stimulans ukoliko je klijent izvozno orijentisan.

IRF je i u 2017. obezbjedio niz stimulativnih mjera za preduzeća koja posluju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori (smanjenje kamatne stope za 0,5%), za subjekte koji realizacijom projekta zaposle 5 ili više novih radnika (smanjenje kamatne stope za 0,5%), za subjekte koji kao sredstvo obezbjeđenja kredita ponude bankarsku garanciju (smanjenje kamatne stope za 1%) i

za preduzeća koja uredno ispunjavaju svoje poreske obaveze (smanjenje kamatne stope za 0,5%). Dodatni stimulans obezbjeđen je za one subjekte koji finansiraju svoj projekat iz sredstava EIB-a (smanjenje kamatne stope za 0,5%) ili koji su dio EYET inicijative za zapošljavanje mladih u zemljama Zapadnog Balkana (smanjenje kamatne stope između 0,1% i 0,3%).

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: U 2016. godini ukupno je sklopljeno 456 ugovora kroz dugoročne i kratkoročne kredite sa plasmanom na nivou od preko 128,5 mil EUR sredstava u privredu Crne Gore. Plasirano je 416 dugoročnih kredita u iznosu od 71,5 mil EUR dok je kroz 40 faktoring ugovora otkupljeno 57 mil EUR potraživanja. U poređenju sa 2015. godinom ovo predstavlja povećanje plasiranih sredstava privredi za 10,6% ili povećanje za 11,4 mil EUR. Plasirano je 116 kredita u sektoru usluga na iznos od 21,7 mil EUR, 153 kredita u sektoru poljoprivrede i proizvodnje hrane na iznos od 10,2 mil EUR, 19 kredita u sektoru turizma i ugostiteljstva na iznos od 19 mil EUR, 56 kredita je plasirano proizvodnim djelatnostima na iznos od 12,1 mil EUR, kao i 35 kredita sektoru trgovine na iznos od 8,3 mil EUR. IRF je ravnomjerno plasirao sredstva po regionima Crne Gore te je u 2016. godini plasirano 204 kredita nerazvijenim opštinama na iznos od 28,7 mil EUR, 149 kredita centru na iznos od 22 mil EUR i 63 kredita južnim opštinama na iznos od 20,7 mil EUR.

IRF je svojom konkurentnošću uticao i na pad kamatnih stopa banaka privredi u 2016. godini. U periodu januar-decembar 2016. godine efektivna ponderisana kamatna stopa banaka je opala sa 7,69% na 6% ili za 1,69 procentni poen.

U januaru i februaru 2017. godine ukupno su plasirana 27 dugoročna kreditna aranžmana na iznos od 4,3 mil EUR. Takođe je zaključeno novih jedan milion kratkoročnih kredita.

Prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa je nastavila trend opadanja, te je prema poslednjim podacima na kraju januara 2017. godine iznosila 5,73%.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: U 2016. godini, zahvaljujući kreditnim plasmanima IRF-a, otvoreno je i/ili sačuvano ukupno 6.711 radnih mjesta. Zahvaljujući kreditnim plasmanima IRF-a u prva dva mjeseca 2017. godine, očuvano je i/ili sačuvano 206 radnih mjesta.

Problemi u realizaciji: IRF je prepoznao sledeće probleme u realizaciji svoje kreditne aktivnosti:

- Nedovoljan nivo elementarnog biznis znanja preduzetnika;
- Nažalost, još uvijek postoje primjeri da se za kredite obraćaju kandidati koji žele da tražena kreditna sredstva upotrijebe za druge namjene (vraćanje drugih kredita kod banaka, vraćanje privatnih dugova, kupovinu automobila i stanova i sl.).
- Nedostatak adekvatnih kolaterala koji se ogledaju u sljedećem:
 - ✓ Slučajevi da u listu nepokretnosti nije upisana cjelokupna imovina (najčešći razlog je da bi se plaćao manji porez na imovinu);
 - ✓ Slučajevi da imovina nije prevedena na podnosioca zahtjeva iz razloga što nije završen ostavinski postupak;
- Nedovoljna otvorenost banaka prema podršci posebnih ciljnih grupa kao što su mladi, početnici u biznisu, žene u biznisu, tehnološki viškovi, individualni poljoprivredni proizvođači itd.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):

IRF predlaže sljedeće mjere za prevazilaženje problema u realizaciji:

- Da Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i Zavod za zapošljavanje u saradnji sa IRF-om intenziviraju aktivnosti kojima će se omogućiti što većem broju preduzetnika da se kroz poseban ciklus edukacije pripreme za biznis, a time i dobijanje kredita.

U skladu sa navedenim, neophodno je u naredna tri mjeseca realizovati:

- Dva javna poziva za podsticaj preduzetništva koja će sprovesti Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća i IRF od kojih će jedan biti realizovan za sjeverni region, a drugi za južni i središnji region. Plan je da kroz ovu obuku prođe minimum 100 kandidata.
- Ciklusi edukacije za otvaranje novih preduzeća koje bi realizovali IRF i ZZZ, po programu Zavoda za zapošljavanje sa ciljem da se potencijalni kandidati što bolje pripreme za biznis, a time i da dobiju kredit. Organizovati cikluse edukacije po mogućnosti u svim opštinama. Plan je da kroz ove cikluse prođe minimum 100 kandidata.

IRF će u naredna tri mjeseca organizovati najmanje 6 seminara pod nazivom „Možeš i ti“ sa ciljem podsticanja investicionog potencijala preduzetnika da uzmu stvar u svoje ruke i da uz podršku kreditnih linija IRF-a realizuju svoju biznis ideju.

Takođe, neophodno je:

- Pripremiti model garantne šeme u iznosu od 1 mil EUR i da njena realizacija počne od septembra ili sagledati mogućnost ranijeg početka. IRF će pripremiti model garantne šeme i proslijediti nadležnim ministarstvima na usaglašavanje.
- Dogovoriti sa regulatorom finansijskog sektora – Centralnom bankom Crne Gore moguće modele podsticanja bankarskog sektora u cilju povećanja podrške ciljnim grupama (početnici u biznisu, žene, mladi, individualni poljoprivredni proizvođači, tehnološki viškovi itd). Dodatno, potrebno je tražiti moguća rješenja radi podsticanja banaka da daju kredite za green i brown field investicije, kredite za modernizaciju industrije i sl. Sve navedeno bi doprinjelo otvaranju novih radnih mjesta.
- Polazeći od činjenice da je IRF razvojna institucija, a da je u Zakonu o osnivanju Fonda navedeno da IRF u dijelu rizika i adekvatnosti kapitala poštuje Zakon o bankama, ali isto tako imajući u vidu sadašnje potrebe i okolnosti, potrebno je promijeniti Zakon o IRF u ovom dijelu. U tom cilju IRF će predložiti izmjene i dopune Zakona o IRF-u.

2. Implementacija Uredbe o podsticanju direktnih investicija – Ministarstvo ekonomije i Sekretarijat za razvojne projekte

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Uredbom o podsticanju direktnih investicija („Službeni list Crne Gore“, broj 80/15) stvaraju se uslovi za povoljniji poslovni ambijent koji će, podsticanjem investicija u svim područjima Crne Gore, doprinijeti povećanju konkurentnosti i omogućiti otvaranje novih radnih mjesta. Sredstva za podsticanje investicija su opredijeljena za investicione projekte koji se realizuju u proizvodnom sektoru i sektoru usluga. Sredstva za podsticanje direktnih investicija dodjeljuju se u iznosu od 3.000 EUR do 10.000 EUR po novozaposlenom licu na osnovu bodovnih kriterijuma propisanih Uredbom.

Za kapitalne investicije veće od 10 mil EUR kojima se obezbjeđuje otvaranje radnih mjesta za najmanje 50 novozaposlenih lica, sredstva za podsticanje investicija mogu biti dodijeljena u visini do 17% od ukupne vrijednosti investicionog projekta, bez sprovođenja postupka bodovanja. Uredbom je predviđena i mogućnost refundacije troškova za razvoj infrastrukture neophodne za realizaciju.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Na osnovu prva dva javna poziva, 6 investitora realizuje investicione projekte uz pomoć subvencija po osnovu Uredbe i to iz oblasti turizma, drvoprerađivačke, farmacije, obezbjeđenja, prehrambene industrije. **Ukupna vrijednost investicionih projekata koji se realizuju shodno predmetnim ugovorima iznosi 7.182.429 EUR, pri čemu je predviđeno zapošljavanje 253 lica na neodređeno vrijeme, uz budžetsko izdvajanje po osnovu subvencija u ukupnom iznosu od 1.482.000 EUR.** Četiri investiciona projekta se realizuju na teritoriji centralnog regiona, a dva investiciona projekta se realizuju na području sjevernog regiona. Svi korisnici sredstava su započeli svoje investicije u 2016. godini.

Tabela 1: Broj ugovorenih projekata iz sjevernog regiona Crne Gore

	Broj projekata	Plasirana sredstva u 2016. g.
Bijelo Polje	2	274.666,66
Ukupno	2	274.666,66

Tabela 2: Broj ugovorenih projekata iz centralnog regiona Crne Gore

	Broj projekata	Plasirana sredstva u 2016. g.
Spuž	1	53.333,33
Nikšić	2	283.333,33
Podgorica	1	70.000,00
Ukupno	4	406.666,66

Tabela 3: Broj ugovorenih projekata po regionima Crne Gore

	Broj projekata	Plasirana sredstva u 2016. g.	%
Sjeverni region	2	274.666,66	40,31%
Centralni region	4	406.666,66	59,69%
Južni region	-	-	-
Ukupno	6	681.333,32	100%

Novi javni oglas biće raspisan 03. marta i trajaće do 08. maja 2017. godine. Prema projekciji za 2017. godinu, koja se bazira na iskustvu iz prethodna dva javna oglasa iz 2015. i 2016. godine, predviđa se da će u 2017. godini biti otvoreno 130 novih radnih mjesta.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: U 2016. godini, na ovim projektima otvorena su 64 nova radna mjesta, dok je većina investitora realizovala 50% od ugovorenog investicionog programa.

Problemi u realizaciji: Imajući u vidu da su ugovori o korišćenju sredstava potpisani u 2016. godini, te da su u toku realizacije investicionih programa i zapošljavanje lica shodno ugovornim odredbama, za sada nema evidentnih problema u realizaciji podsticaja i implementaciji Uredbe.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):/

II - PROGRAMI I PROJEKTI KOJI ZA CILJ IMAJU FINANSIJSKU PODRŠKU, A ČIJE EFEKTE NIJE MOGUĆE MJERITI DIREKTNO U SMISLU KREIRANJA NOVIH RADNIH MJESTA

3. Program podrške za modernizaciju industrije Ministarstva ekonomije i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Osnovni cilj Programa je jačanje konkurentnosti privrednih subjekata, unapređenje poslovanja, produktivnosti i profitabilnosti kroz investicije u tehničku opremljenost proizvodnih kapaciteta (investicije u opremu). Sredstva opredijeljena Programom namijenjena su za sufinansiranje dijela troškova nabavke opreme za preduzeća u oblasti prerađivačke industrije, u smislu nabavke: nove proizvodne opreme/mašina; polovne proizvodne opreme/mašina (ne starije od pet godina); novih djelova i specijalizovanih alata koji će se iskoristiti kako bi se stavile u pogon neiskorišćene mašine. Program podrazumijeva sufinansiranje opravdanih troškova nabavke opreme do 20% za preduzetnike, mikro i mala privredna društva, odnosno do 10% za srednja privredna društva. Preostala potrebna sredstava do 70% za mala privredna društva, odnosno do 60% za srednja privredna društva obezbjeđuju se kroz kreditni aranžman sa Investiciono-razvojnim fondom Crne Gore. U smislu poslovnog ambijenta, kroz ovaj Program i investicije u savremenu tehnologiju, uz nadogradnju vještina, postiže se optimalno iskorišćavanje resursa, podizanje konkurentnosti samih preduzeća i njihova integracija u globalne lance vrijednosti.

Efekti implementacije preduzetih mjera za podsticaj preduzetništva: U 2016. godini raspisan je jedan Javni oglas kroz koji su ponuđeni podsticaji za nabavku opreme, po osnovu kojeg je jedna kompanija dobila bespovratna sredstva u iznosu od **9.500 EUR**, u cilju nabavke mašine u vrijednosti od **47.500 EUR**. Efekti podrške biće vidljivi u narednom periodu, obzirom da je pomoć dodijeljena krajem decembra prošle godine. Za 2017. godinu, planirani iznos budžetskih sredstava za realizaciju ove mjere je 100.000 EUR, dok bi po utvrđenoj programskoj šemi, izdvajanje IRF po osnovu kredita iznosilo oko 700.000 EUR. S obzirom da investicije, u okviru ovog Programa, mogu da idu preko maksimalnog iznosa nabavke opreme (100.000 EUR) za koju se daje maksimalan iznos subvencija (20.000 EUR), IRF po ovom osnovu može dodijeliti više novčanih sredstava od gore projektovanih/navedenih.

IRF CG A.D. realizuje ovaj Program direktnim kreditiranjem korisnika kredita po uslovima definisanim kreditnim linijama za pojedine djelatnosti, za kredite veće od 100.000,00 EUR.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji: S obzirom da je primjena ovog Programa započeta sredinom prošle godine jedini problem koji je do sada uočen prilikom realizacije istog je nedovoljna zainteresovanost privrednih subjekata. Ograničavajućih faktora u smislu saradnje sa drugim institucijama/organizacijama ili u smislu regulatornog okvira ne postoji.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):

Kako bi se podigao nivo zainteresovanosti domaćih privrednih subjekata i time umanjila mogućnost neuspjele realizacije Programa potrebno je pažljivo isplanirati strategiju promocije programa, na svim nivoima. U tom smislu, Ministarstvo ekonomije je predvidjelo organizovanje prezentacija i promociju programa, kroz posjete jedinicama lokalne samouprave i sastanke sa lokalnim privrednim subjektima.

4. Program unapređenja inovativnosti u malim i srednjim preduzećima - Projekat finansijske podrške MSP preduzećima iz sektora prerađivačke industrije Ministarstva ekonomije

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: U cilju unapređenja istraživanja i razvoja, inovativnih potencijala u MSP, jačanja saradnje sa inovativnim organizacijama, pretvaranja rezultata istraživanja u inovacije odnosno nove proizvode, procese, modele organizacije, marketinška poboljšanja, Ministarstvo ekonomije realizuje *Program za unapređenje inovativnosti u malim i srednjim preduzećima – Projekat finansijske podrške MSP iz sektora prerađivačke industrije*. Program predviđa da je preduzeće u obavezi da finansira troškove saradnje sa inovativnim organizacijama (eksternim konsultantima) za realizaciju inovativne aktivnosti u visini od 100% i nakon završetka aktivnosti traži povraćaj u visini od maksimalno 50% opravdanih troškova, odnosno **2.500 EUR bez PDV**. Preostalih 50% troškova treba da bude pokriveno iz sopstvenih izvora preduzeća koje se prijavljuje za podršku.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: U toku 2016. godine na osnovu raspisana dva Javna poziva za učešće u Programu podnijete su dvije prijave za implementaciju inovativnih aktivnosti od kojih je jedno preduzeće ispunilo zadate uslove i kriterijume. Shodno procedurama Programa preduzeće je finansiralo troškove saradnje sa inovativnom organizacijom - preduzećem koje je pružilo uslugu realizacije inovativne aktivnosti u visini od 100% (**ukupna vrijednost 4.900 EUR**), u definisanom roku podnijelo relevantnu i validnu dokumentaciju i time ostvarilo finansijsku podršku Ministarstva ekonomije u visini do 50% vrijednosti opravdanih troškova bez PDV, odnosno **2.450 EUR**. Imajući u vidu da su sredstva dodijeljena u decembru 2016. godine, efekti će biti vidljivi u narednom periodu, s obzirom da je preduzeće u obavezi da u roku od godinu dana od dana refundacije sredstava dostavi izvještaj o efektima uvođenja inovativne aktivnosti.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati

Problemi u realizaciji: I pored činjenice da su u 2016. godini raspisana dva Javna poziva u trajanju od 60 dana, redovno objavljivana saopštenja prilikom raspisivanja poziva, kao i u toku samog trajanja, promocije programa među privrednicima na sjednicama Odbora udruženja Privredne komore Crne Gore, Program je rezultirao time da su se za podršku prijavila dva preduzeća od kojih je samo jedno preduzeće ostvarilo finansijsku podršku. Shodno tome, evidentno je da se problem ogleda u nedovoljnoj zainteresovanosti MSP i nedovoljnom razumijevanju potrebe i koristi od uvođenja inovativnih aktivnosti za unapređenje efikasnosti poslovanja preduzeća i potrebe saradnje sa naučno-istraživačkim ustanovama i konsultantima

prilikom uvođenja inovacija. Dodatno, problem bi mogao predstavljati iznos bespovratnih sredstava do 2.500 EUR, ukoliko se od strane MSP sektora smatra nedovoljnim.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):

Imajući u vidu navedene probleme, u 2017. godini je planirano da se intenziviraju aktivnosti na promociji programa, prije svega na lokalnom nivou, kroz organizovanje prezentacija i sastanaka sa preduzećima kako bi se na taj način unaprijedila informisanost i shvatanje o prednostima uvođenja inovacija uz bespovratnu finansijsku podršku koja se može dobiti za implementaciju inovativnih aktivnosti. Za realizaciju Programa za unapređenje inovativnosti, za 2017. godinu, Budžetom je opredijeljeno 30.000 EUR za preduzeća iz oblasti prerađivačke industrije koja planiraju da uvedu inovativnu aktivnost, uz revidiranje u dijelu povećanja visine bespovratnih sredstava do 3.500 EUR.

5. Program podsticaja razvoja klastera u Crnoj Gori Ministarstva ekonomije

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: S obzirom na karakteristike privrednih subjekata u Crnoj Gori, koje se uglavnom odnose na ograničene kapacitete u raznim segmentima, politika razvoja klastera predstavlja osnov mehanizma kojim bi se ograničeni individualni kapaciteti privrednika prevazišli kroz udruživanje privrednika, tj. formiranje klastera. Stoga, cilj Programa je finansijska podrška za preduzetnike, mikro, mala i srednja privredna društva koji se udružuju u klastere i to kroz ulaganja u materijalnu, nematerijalnu imovinu i operativne troškove poslovanja, radi jačanja kapaciteta klastera i pozicioniranja na domaćem i inostranom tržištu, što će podstaći i povećanje broja klastera. Program se u kontinuitetu realizuje od 2012. godine, uz određena unapređenja 2014. i 2016. godine. Maksimalan iznos podrške povećan je sa 7.000 EUR (2012-2013) na 10.000 EUR (2014-2016). Tokom 2016. godine subvencija se realizovala kroz 2 ili 3 tranše u zavisnosti od predmeta podrške i vremenskog okvira projekta. Odobrena pomoć od strane Ministarstva ekonomije je do 50% odnosno do 65% ukupnih opravdanih troškova (dodatnih 15% za klastere koji djeluju u manje razvijenim jedinicama lokalnih samouprava), u skladu sa Predlogom projekta, u iznosu najviše do 10.000 EUR (bez PDV-a), po jednom projektu.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Program se realizuje od 2012. godine, a ukupno je u periodu 2012-2016. godine podržano 16 klastera.¹ U 2016. godini raspisan je jedan javni poziv u okviru kojeg je 6 klastera ispunilo sve uslove Programa i realizovalo projekte uz subvenciju Ministarstva. Od 6 podržanih klastera, 5 je iz Sjevernog regiona, dok jedan klaster djeluje u Središnjem regionu. Povećanje broja zainteresovanih, tako i podržanih klastera tokom 2016. godine rezultat je izmjene Programa, koja se prvenstveno odnosi na proširenje predmeta podrške. Predmetna izmjena izvršena je na bazi inputa dobijenih od samih klastera, sa ciljem da se Program u što većoj mjeri prilagodi potrebama klastera.

¹ U periodu implementacije Programa 2012-2016. godina, jedan podržani klaster bio je iz Središnjeg regiona, dok su svi ostali klasteri iz Sjevernog regiona. Program je u periodu 2012-2014. godina bio namijenjen klasterima iz Sjevernog regiona i manje razvijenih JLS, nakon čega je preimenovan i proširen u smislu da za sredstva mogu alicirati klasteri iz svih regiona Crne Gore. Aplikacije klastera iz manje razvijenih jedinica lokalne samouprave u sistemu bodovanja dobijaju dodatnih 5 poena

Klasteri su podržani sa ukupno 23.687 EUR, za nabavku opreme, održavanje obuka, seminara, izrade promotivnog materijala, sajtova, organizovanje promotivnih događaja i sl. U skladu sa tim, prije svega ojačana je saradnja članova klastera, unaprijeđeni su njihovi kapaciteti, marketing aktivnosti, a takođe kroz nabavku opreme otvorena je mogućnost za zapošljavanje novih lica. Promocija navedenih aktivnosti i rezultata dovela je do podsticanja formiranja novih klastera. Budžet Programa za 2017. godinu je 100.000 EUR i maksimalna iznos podrške po projektu povećan je na 15.000 EUR.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji: Problemi koji su bili prisutni u početnim fazama, djelimično su prevaziđeni tokom perioda implementacije Programa, a isti se odnose na – nedovoljno poznavanje benefita klastera i funkcionisanja ovog vida udruživanja, nedovoljnu saradnju i povjerenje članova klastera, nedostatak klaster menadžera i nedovoljni finansijski kapaciteti, što je uticalo početno na manju zainteresovanost klastera za Program u odnosu na očekivanja.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere): Navedeni problemi djelimično su prevaziđeni unapređenjem nivoa formalno-pravnog osnivanja klastera. Tačnije, Ministarstvo je 2015-2016 godine definisalo pravne oblike osnivanja klastera i objavilo Javni poziv za evidentiranje, što je motivisalo klastere da uredi svoj koncept funkcionisanja. Dalje, Program je 2016. godine proširen upravo na bazi inputa klastera, čime je u većoj mjeri prilagođen potrebama klastera. Međutim, s obzirom da je klasterizacija privrednih subjekata drugotrajan proces i dalje postoji potreba za edukacijom i predstavljanjem benefita klastera.

6. Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period od 2017-2020 godine Ministarstva ekonomije

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Program se realizuje po principu refundacije i ima za cilj finansijsku podršku preduzetnicima, malim i srednjim privrednim društvima, naročito iz manje razvijenih opština i sjevernog regiona, da u što većoj mjeri povećaju svoju konkurentnost, prvenstveno kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda za proizvode i podršku za dobijanje akreditacije za ocjenjivanje usaglašenosti. Implementacijom standarda privredni subjekti jačaju svoju konkurentnost, a takođe rezultat implementacije doprinosi proširenju djelatnosti i razvoju područja na kojem ono posluje. Odobrena pomoć od strane Ministarstva ekonomije je do 70% opravdanih troškova za mala privredna društva, odnosno do 60% opravdanih troškova za srednja privredna društva, u iznosu najviše do 5.000 EUR (bez PDV-a), po jednom aplikantu. Preostali iznos od 30%, odnosno 40% ukupne investicije aplikant finansira samostalno.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Program se realizuje od 2014. godine, kada je budžet Programa iznosio 50.000 EUR, dok je u 2015. i 2016. godini budžet povećan na 100.000 EUR. Broj korisnika Programa koji su uspješno implementirali svoje ugovorene

aktivnosti i dobili subvenciju u periodu 2014-2016. godina je 48.² U toku 2016. godine, raspisan je jedan Javni poziv za učešće u Programu i podrška je odobrena za 30 aplikacija koji su ispunili uslove Programa. Najveći broj privrednih subjekata koji su korisnici Programa 2016. godine su iz Središnjeg regiona – 23, 4 privredna subjekta su iz Primorskog regiona, a 3 iz Sjevernog regiona. Do kraja 2016. godine, implementaciju aktivnosti finalizovalo je 9 korisnika Programa koji su podržani sa 21.713 EUR, dok je početkom 2017. godine 19 korisnika iz 2016. godine podržano sa 59.081 EUR. U skladu sa predmetnom podrškom Programa, privredni subjekti su unaprijedili svoje poslovanje i stekli uslove za plasman svojih proizvoda i usluga na međunarodnom tržištu. Budžet Programa za 2017. godinu je 100.000 EUR.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji: S obzirom na veliko interesovanje privrednih subjekata za usaglašavanje svog poslovanja sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja, kao i činjenice da se u Crnoj Gori povećava broj tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, akreditovanih od strane Akreditacionog tijela Crne Gore, može se reći da se Program realizuje bez problema.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):/

7. Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim opštinama Ministarstva ekonomije i Investiciono-razvojnog fonda A.D.

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: U saradnji sa Investiciono-razvojnim fondom, Ministarstvo ekonomije ovim Programom subvencionise kamatnu stopu od jednog procentnog poena na sve kredite odobrene od strane IRF-a u 2012. godini. Stoga, pruža se doprinos otpočinjanju i realizaciji biznis ideja u proizvodnim djelatnostima, poljoprivredi i proizvodnji hrane i ostalim granama u okviru prerađivačke industrije, turizmu i ugostiteljstvu i uslugama. Dodatno, Program doprinosi umrežavanju/klasterizaciji preduzeća kao ključnih nosilaca ravnomjernijeg razvoja. Sve navedeno je u cilju jačanja potencijala Sjevernog regiona i manje razvijenih opština, valorizacije istih, kako bi se podstakao socio-ekonomski razvoj djelova zemlje koji zaostaju, što je osnov za prevazilaženje regionalnih razlika.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Kroz podršku podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća, posebno onih preduzeća koja doprinose produženju lanca vrijednosti, subvencionisanjem kamatne stope, stvoreni su povoljniji uslovi za povećanje proizvodnje i plasman proizvoda krajnjim potrošačima, odnosno supstituciju pojedinih uvoznih proizvoda, proizvodima sa domaćeg tržišta. Paralelno sa tim formirana je olakšica početnim investicijama, odnosno povećanja broja privrednih subjekata, time i novih radnih mjesta. U okviru predmetnog programa podržano je 35 privrednih

² U periodu implementacije Programa 2014-2015. godina regionalna alokacija 20 korisnika Programa je sljedeća: Središnji region 16 privrednih subjekata, Sjeverni region 3 i Primorski region 1 privredni subjekat. Treba naglasiti da aplikanti iz manje razvijenih jedinica lokalne samouprave u sistemu bodovanja dobijaju dodatnih 5 poena, međutim iz Sjevernog i Primorskog regiona dostavljen je veoma mali broj aplikacija.

subjekata, dok je u 2016. godini njih 27 i dalje u sistemu podrške. Subvencija Ministarstva u 2016. godini iznosila je 7.247 EUR.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Za realizaciju i monitoring predmetnog Programa zadužen je Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D. U komunikaciji sa IRF-om, Ministarstvu su dostavljeni poslednji raspoloživi podaci, prema kojima je subjektima koji su korisnici Programa očuvano oko 118 radnih mjesta.

Problemi u realizaciji: Realizaciju i monitoring Programa vrši Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D. Iz ugla Ministarstva ekonomije, koje vrši prenos sredstava IRF-u po osnovu subvencije kamatne stope, te problema u realizaciji Programa nema.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):/

8. IPARD projekti Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja

8.1. IPARD like 1

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u decembru 2014. godine objavilo Javni poziv za dodjelu bespovratne podrške za investicije u poljoprivredna gazdinstva kroz IPARD-like projekat, u kome je poljoprivrednim proizvođačima bilo na raspolaganju 4,1 mil EUR.

IPARD like projekat finansira Evropska unija, a realizuje ga Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR) u saradnji sa Svjetskom bankom. Cilj IPARD like projekta je jačanje crnogorske poljoprivrede i dostizanje potrebnih standarda, posebno u dijelu pripreme Crne Gore za korišćenje IPARD sredstava. Podrška ovog tipa ima za cilj da pripremi crnogorski sektor poljoprivrede za buduće članstvo u EU kroz modernizaciju proizvodnje i jačanje proizvodne konkurentnosti, kao i dostizanje standarda zajednice (EU) na polju: povećanja kvaliteta proizvoda; higijene i bezbjednosti hrane; poboljšanja konkurentnosti porodičnih gazdinstava; uvođenja novih tehnologija i inovacija i otvaranja novih tržišnih mogućnosti; poboljšanja kvaliteta proizvoda uz ispunjavanje EU standarda u oblasti bezbjednosti hrane i zaštite životne sredine; očuvanja proizvodnje tradicionalnih proizvoda; povezivanja sektora poljoprivrede i sektora turizma; obogaćivanja turističke ponude specifičnim i rijetkim proizvodima visokog kvaliteta.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: U toku 2015. godine potpisana su ukupno 287 Ugovora o grantu sa ukupnim iznosom prihvatljivih investicija od 8.752.893,23 EUR bez PDV-a (10.415.942,94 EUR sa PDV-om). Šansu da unaprijede svoje poslovanje i poljoprivredna gazdinstava kroz ovaj poziv za dodjelu podrške imala su fizička lica, pravna lica i preduzetnici iz sektora stočarske i biljne proizvodnje i sektora akvakulture. Broj ugovorenih projekata (na dan 10. mart 2017) je 262 sa ukupnim iznosom investicija u vrijednosti od 7,99 mil EUR (bez PDV-a). Potencijalna podrška iznosi 4,64 mil EUR, dok je 25 korisnika odustalo od ugovora.

Tabela 4: Broj ugovorenih projekata iz sjevernog regiona Crne Gore

IPARD like 1 – sjeverni region			
Opština	Broj projekata	Ukupna vrijednost investicije bez PDV-a	Iznos podrške
Andrijevića	5	101.251,51	62.534,62
Berane	16	386.301,12	234.440,08
Bijelo Polje	45	1.483.194,28	873.135,71
Gusinje	2	41.975,11	26.758,82
Kolašin	3	83.059,53	49.137,00
Mojkovac	4	126.229,70	81.584,50
Petnjica	12	331.579,74	203.414,17
Plav	7	148.980,12	91.743,77
Plužine	3	72.436,38	46.382,42
Pljevlja	17	529.129,97	321.623,53
Rožaje	11	417.083,75	261.106,98
Žabljak	7	239.738,36	144.497,64
Šavnik	11	300.368,15	188.501,94
UKUPNO	143	4.261.327,72	2.584.861,17

Tabela 5: Broj ugovorenih projekata iz centralnog regiona Crne Gore

IPARD like 1 - centralni region			
Opština	Br ugovorenih	Iznos investicije	Podrška
Cetinje	3	105.697,07	59.218,18
Danilovgrad	11	357.833,01	188.420,28
Nikšić	42	1.267.845,86	762.934,04
Podgorica	68	2.015.016,53	1.054.355,34
UKUPNO	124	3.746.392,47	2.064.927,84

Tabela 6: Broj ugovorenih projekata iz južnog regiona Crne Gore

IPARD like 1 - južni region			
Opština	Br ugovorenih	Iznos investicije	Podrška
Bar	3	91.403,14	46.505,85
Herceg Novi	1	30.391,40	18.234,84
Kotor	2	137.287,50	73.202,66
Tivat	2	51.672,30	27.433,78
Ulcinj	4	201.694,29	100.847,15
UKUPNO	12	512.448,63	266.224,28

U periodu od 1. januara 2016. do 15. marta 2017. godine, uspješno je realizovano i završeno 154 projekata, ukupne vrijednosti investicija 4.318.971,48 EUR (sa PDV-om), 3.650.638,00 EUR (bez PDV-a), od čega je poljoprivrednim proizvođačima isplaćena bespovratna podrška u iznosu 2.135.142,95 EUR. U sektoru biljne proizvodnje je realizovano 57 projekata, u sektoru stočarstva 95 projekata i u sektoru akvakulture 2 projekta.

Tabela 7: Broj, vrijednost odobrenih aplikacija i primljenih zahtjeva za isplatu:

Trenutni status u procesu plaćanja					
Broj ugovora	Ukupna vrijednost investicije (bez PDV-a) (Milion eura)	Potencijalni iznos podrške (Milion eura)	Broj isplaćenih zahtjeva	Ukupna vrijednost investicije (bez PDV-a) za primljene zahtjeve za isplatu (Milion eura)	iznos podrške (Milion eura)
262	7,99	4,64	154	3,65	2,14

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

8.2. IPARD like 2

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je u protekloj godini objavilo i implementiralo javni poziv u okviru IPARD like 2 projekta, namijenjenog poljoprivrednim prerađivačima tj. subjektima u poslovanju hranom, kako životinjskog, tako i biljnog porijekla. Prvenstveno, cilj ovog javnog poziva bio je usaglašavanje sa standardima bezbjednosti hrane, kao osnove za rast konkuretnosti i opstanak na tržištu, pogotovo u svijetlu pristupanja Crne Gore u EU. Efekat je, međutim, višestruk jer jačanjem prerade poljoprivrednih proizvoda jača se sektor proizvodnje hrane u Crnoj Gori, stvara se dodata vrijednost i mogućnost za smanjenje spoljnotrgovinskog deficita u ovoj oblasti. Bespovratna sredstva za podršku obezbijedena su iz pretpristupnih fondova EU, uz nacionalno kofinansiranje i kroz ovaj poziv na raspolaganju je bio iznos granta od 5,29 miliona eura. Podrška po ovome Javnom pozivu obezbijedena je za fizička (preduzetnike) i pravna lica, koja su registrovana u relevantnim registrima za djelatnost koju obavljaju i koji ispunjavaju uslove po Javnom pozivu.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: U toku 2016. godine potpisana su ukupno 33 Ugovora u grantu, čija je vrijednost 4,92 miliona EUR bez PDV-a, od čega je podrška Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja u ukupnom iznosu od 2,46 miliona EUR bez PDV-a

Šansu da unaprijede svoje poslovanje kroz ovaj poziv za dodjelu podrške imala su pravna lica, preduzetnici i primarni proizvođači iz sektora hrane životinjskog porijekla, i to: prerada mlijeka, prerada mesa, ribarstva i akvakulture. Iz sektora hrane biljnog porijekla i gljiva korisnici su preduzetnici i pravna lica koji se bave preradom i pakovanjem primarnih poljoprivrednih proizvoda, kao što su: prerada i pakovanje voća, povrća, gljiva, aromatičnog i ljekovitog bilja, maslinovog ulja i drugih proizvoda od maslina i vina.

Kako se ovaj Javni poziv pokazao izuzetno uspješnim, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je 15. januara 2017. godine objavilo još jedan poziv IPARD like 2.2, koji je takođe namijenjen poljoprivrednim prerađivačima i koji za cilj ima poboljšanje prerađivačkog sektora u Crnoj Gori, kao i postizanje cilja da se što veći broj objekata odobri za preradu hrane tj. da se što veći broj objekata prilagodi svim EU standardima i da radi u skladu sa svim zahtjevima

propisnim Zakonom o bezbjednosti hrane. Predviđena sredstva za ovaj Javni poziv su 2,8 milion EUR. Prijem aplikacija traje do 31. marta 2017. godine nakon čega će se raditi implementacija poziva.

Tabela 8: Broj ugovorenih projekata iz sjevernog regiona Crne Gore

IPARD like 2 - sjeverni region			
Opština	Broj projekata	Ukupna vrijednost investicije bez PDV-a	Iznos podrške
Bijelo Polje	2	409.705,61	204.852,81
Mojkovac	1	38.141,81	19.070,91
Pljevlja	1	82.148,42	41.074,42
Rožaje	2	414.868,18	207.434,09
Žabljak	1	162.294,54	81.147,27
UKUPNO	7	1.107.158,56	553.579,28

Tabela 9: Broj ugovorenih projekata iz centralnog regiona Crne Gore

IPARD like 2 - centralni region			
Opština	Br ugovorenih	Iznos investicije	Podrška
Cetinje	12	1.854.333,89	927.166,95
Danilovgrad	4	586.551,38	293.275,69
Nikšić	4	585.742,18	292.871,09
Podgorica	5	737.654,92	368.827,46
UKUPNO	25	3.764.282,37	1.882.141,19

Tabela 10: Broj ugovorenih projekata iz južnog regiona Crne Gore

IPARD like 2 - južni region			
Opština	Br ugovorenih	Iznos investicije	Podrška
Kotor	1	57.903,50	28.951,75
UKUPNO	1	57.903,50	28.951,75

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji IPARD like projekta: Jedan od problema prilikom realizacije projekata jeste obezbeđivanje adekvatnih finansijskih sredstava za finansiranje projekata. Naime, *IPARD like projekat* funkcionišu na način da korisnik iz svojih/kreditnih sredstava realizuje kompletnu investiciju, a bespovratna podrška u iznosu od 50% neto investicije se vraća na kraju realizacije investicije. Problem nastaje jer ne postoji dovoljna zainteresovanost kreditnih banaka koje posluju u Crnoj Gori za kreditnu podršku investicijama, koje su predmet podrške od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja. Trenutno jedini vid podrške je od strane Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore.

Takođe, jedan od problema pri realizaciji projekata jeste i otežano, a u nekim slučajevima i nemoguće, dobijanje građevinskih dozvola zbog nepostojanja prostorne planske dokumentacije

u skoro svim opštinama u Crnoj Gori, što u mnogome otežava proces realizacije investicija i dobijanja bespovratne podrške.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):

Kako bi se došlo do rješenja tj. načina da se prevaziđu navedeni problemi neophodno je raditi na podizanju svijesti o potrebi finansiranja ovakvih projekata kod komercijalnih banaka i drugih finansijskih institucija kroz organizovanje različitih radionica, seminara, kao i podizanje svijesti lokalnih uprava da se za objekte koji služe u svrhu poljoprivrede omogući što brže dobijanje građevinskih dozvola za izgradnju/rekonstrukciju objekata, kako bi se na što adekvatniji i uspješniji način povukla sredstva koja su na raspolaganju poljoprivrednim proizvođačima/prerađivačima. Takođe, neophodna je i bolja komunikacija između državnih organa, kako bi na što efikasniji i bolji način rješavali određene probleme i svi zajedno pomogli proizvođačima/prerađivačima da dođu do sredstava i na taj način unaprijede svoju proizvodnju i postanu što konkurentniji na tržištu.

9. Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2016/2017 godinu Ministarstva održivog razvoja i turizma

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Programom podsticajnih mjera u oblasti turizma doprinosi se obogaćivanju i unapređenju kvaliteta turističke ponude uz poboljšanje marketing aktivnosti kako bi se privukli turisti sa novih emitivnih tržišta, a u pravcu generisanja većih prihoda u turizmu, produženja turističke sezone, povećanja stepena zauzetosti smještajnih kapaciteta, potrošnje i zaposlenosti.

Na osnovu Programa, u maju 2016. godine, raspisani su javni pozivi za učešće u dodjeli podrške za četiri mjere:

1. *Obogaćivanje i unapređenje ponude* - ukupni namjenski iznos bio je 60.000,00 EUR, najveći iznos koji se mogao odobriti bio je do 70% opravdanih prihvatljivih troškova, sa maksimalnim iznosom podrške od 5.000,00 EUR, a za aplikacije koje se odnose isključivo na on-line promociju, maksimalni iznos od 3.000,00 EUR;
2. *Podrška marketing aktivnostima za otvaranje novih tržišta* – ukupni namjenski iznos od 100.000,00 EUR, najveći iznos koji se mogao odobriti bio je do 50% opravdanih prihvatljivih troškova;
- 3.1. *Organizovanje manifestacija čija vrijednost prelazi 20.000,00 EUR* - ukupni namjenski iznos od 100.000,00 EUR, najveći iznos koji se mogao odobriti bio je do 20% opravdanih prihvatljivih troškova, a maksimalni iznos podrške po projektu 8.000,00 EUR;
- 3.2. *Organizovanje manifestacija čija je vrijednost do 20.000,00 EUR* - ukupni namjenski iznos od 40.000,00 EUR, najveći iznos koji se mogao odobriti bio je do 20% opravdanih prihvatljivih troškova, najveći iznos podrške bio je 3.000,00 EUR.

Nakon provedenih javnih poziva i obrade prispjelih zahtjeva od strane radnih grupa i komisija odobrena je podrška, u okviru:

- Prve mjere, iznos od 54.140,97 EUR za 12 projekata;
- Druge mjere, iznos od 45.000,00 EUR („Israir Travel & Tourism“ d.o.o. iz Izraela);
- Treće mjere, iznos od 100.000,00 EUR za 21 projekat, i

- Četvrte mjere, iznos od 31.186,00 EUR za 23 projekta.

Dakle, ukupan iznos odobrenih sredstava u okviru Programa podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2016/2017 godinu, bio je 230.326,97 EUR (planirana sredstva za ove namjene iznosila su 400.000,00 EUR), dok je opredijeljeni iznos bio 300.000,00 EUR, jer se za planiranu mjeru – Licence za vodiče za kanjoning, nije raspisivan javni poziv.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Realizacijom projekata koji su podržani kroz Program podsticajnih mjera doprinijelo se poboljšanju ukupnog turističkog proizvoda tokom protekle turističke sezone, uz unapređenje pojedinih projekata/manifestacija/događanja koji su se odvijali tokom prethodnih godina, ali i uvođenjem novih segmenata u ponudi. Pozitivan efekat zabilježen je i uvođenjem, po prvi put, direktne avio linije između Crne Gore i Izraela, što je u krajnjem imalo za rezultat i povećanje turističkog prometa sa ovom zemljom (broj noćenja koji su ostvarili turisti iz Izraela u 2016. godini bio je veći za 139,75% u odnosu na prethodnu godinu).

Krajnji efekat ogleda se u povećanju ukupnog turističkog prometa u 2016. godini:

- broj turista (1.813.817) povećan je za 5,88%,
- broj noćenja (11.250.005) veći je za 1,76%, i
- procijenjeni prihodi (881 mil. EUR) veći su za 2,19 % u odnosu na 2015. godinu.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji: Analizirajući Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2016/2017 godinu, konstatovan je nizak nivo iznosa maksimalno mogućih sredstava koja su se odobravala po pojedinim projektima, što je za posledicu imalo relativno mali broj aplikacija po Javnom pozivu.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere): Potrebno je razmotriti mogućnost da se narednim Programom obezbijedi veći maksimalni iznos sredstava po pojedinim projektima, da se proširi broj mjera, odnosno oblasti u okviru kojih bi potencijalni korisnici sredstava mogli realizovati svoje projekte, kao i da se produži period trajanja javnog poziva.

10. Program subvencionisanja kamatne stope Ministarstva održivog razvoja i turizma i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: U 2016. godini realizovan je Program subvencionisanja kamatne stope na kredite odobrene privrednim društvima i preduzetnicima iz oblasti turizma i ugostiteljstva. Program je realizovan u saradnji Ministarstva održivog razvoja i turizma i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D. shodno Sporazumu o saradnji. Definisano je da će se vršiti subvencionisanje kamatne stope u iznosu od 2 procentna poena od kamatne stope koju je odobrio Fond prilikom dodjele kredita. Za subvencije su mogli aplicirati samo korisnici kredita IRF-a za turizam i ugostiteljstvo u 2016. godini, a u ovu svrhu je budžetom bio opredijeljen iznos od 50.000 EUR. Po javnom pozivu 8 kompanija je podnijelo zahtjeve, od čega je 7 ispunilo uslove. Kako je bilo predviđeno Javnim

pozivom, sredstva su odobravana projektima prema bodovnoj listi do krajnje raspodjele ukupnog iznosa raspoloživih sredstava namijenjenih za realizaciju Programa. Subvencionisanje kamatne stope je predviđeno za 1 godinu otplate kredita.

Nakon obrade aplikacija na Javni poziv, shodno Programu, 4 kompanije su dobile kreditna sredstva i to za investicije u hotele visoke kategorije (4 i 5 zvjezdica), odnosno za izgradnju ili rekonstrukciju hotela, od čega će 3 biti na sjeveru i 1 na jugu. Kompanije korisnici subvencija su: "COMP COMERC" D.O.O., Nikšić, "BETON GROUP – POPOVIĆ" D.O.O., Berane, "KALAMPER" D.O.O., Bar i "PEJA" D.O.O., Mojkovac.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Kada je riječ o efektima, može se zaključiti da će po završetku projektnih investicija, Crna Gora imati u ukupnoj ponudi još 4 hotela visoke kategorije, koji su shodno Strategiji razvoja turizma nedostajući u ponudi Crne Gore. Ukupan efekat će biti podizanje nivoa konkurentnosti crnogorskog turističkog proizvoda, posebno Sjevernog regiona, gdje će biti 3 nova hotela visoke kategorije, što će istovremeno doprinijeti smanjenju regionalnog disbalansa u ponudi i povećanju prihoda od turizma na Sjeveru.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati.

Problemi u realizaciji: Što se tiče same realizacije programa nije bilo značajnijih problema, osim konstatacije da je iznos novca koji je opredijeljen za subvencije (50.000,00 EUR za 2016. i planirani iznos od 50.000,00 EUR za 2017) nedovoljan iznos, i cijeni se da bi isti trebao biti uvećan kako bi se izašlo u susret većem broju korisnika kredita.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere): Potrebno je razmotriti mogućnost da se u narednom periodu obezbijede veći iznos novčanih sredstava kako bi veći broj potencijalnih korisnika aplicirao, i u krajnjem, kako bi se postigli veći pozitivni efekti.

III – PROJEKTI PODRŠKE SA INDIREKTNIM UTICAJEM NA PREDUZETNIŠTVO I BIZNIS

11. Program podrške razvoju preduzetništva Ministarstva ekonomije (Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća) i Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D.

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Direkcija za razvoj MSP u saradnji sa Investiciono-razvojnim fondom Crne Gore A.D, realizuje nefinansijsku i finansijsku podršku radi poboljšanja uslova za razvoj preduzetništva u Crnoj Gori. Kroz realizaciju ovog Programa pruža se podrška zainteresovanim licima koja planiraju da registruju sopstveni biznis, obezbijede finansije i iste učine dostupnim tržištu. Program predviđa da Direkcija za razvoj MSP pruža nefinansijsku podršku početnicima u biznisu koja se ogleda u organizovanju preduzetničkih ciklusa edukacije, tehničku podršku kod registracije biznisa i pomoć kod izrade biznis planova na osnovu čega bi preduzeća aplicirala kod Investiciono razvojnog fonda koji će donositi konačnu odluku o kreditiranju. Program je namijenjen ciljnim grupama: mladim ljudima (postojećim i budućim preduzetnicima i preduzetnicama) koji žele da razviju preduzetničke ideje, ženama koje žele da obezbijede egzistenciju i samostalnost osnivanjem sopstvenog biznisa, studentima koji su sposobni da otpočnu svoj biznis i prije završetka školovanja, fakultetski obrazovanim licima, kao i licima sa srednjom stručnom spremom, koja se nalaze na Zavodu za zapošljavanje, licima sa invaliditetom i sl. Kroz Program podsticanja preduzetništva obezbjeđeni su sljedeći kreditni uslovi: maksimalni iznos kredita do 50.000,00 EUR; kamata 2,50% na godišnjem nivou, rok otplate do 12 godina (uključujući grejs period); grejs period do 4 godine.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Na osnovu raspisane dva Javna poziva za učešće u Programu podnijeto je ukupno 76 prijavnih formulara, gdje je svih 76 kandidata prošlo petodnevne preduzetničke cikluse edukacije. U 2016. godini na konačno odlučivanje u Investiciono razvojni fond upućeno je ukupno **14 kreditnih zahtjeva**, a koji su i odobreni u ukupnoj vrijednosti od **422.200 EUR**, i kojima je planirano zapošljavanje **37 novih radnika**. Za 2017. godinu, za implementaciju Programa razvoja preduzetništva opredijeljen je budžet za direktno kreditiranje od 1.000.000 EUR od strane IRF, dok je Direkcija za razvoj MSP obezbijedila 9.000 EUR za pružanje nefinansijske podrške.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Kroz realizaciju Programa iz 2016. godine biće omogućeno zapošljavanje 37 novih radnika, dok se daljom implementacijom takođe očekuju pozitivni efekti na planu zapošljavanja, uz projekcije za 2017. godine od najmanje 20 novozaposlenih.

Problemi u realizaciji: Konačnu odluku o odobrenju kreditnih sredstava i namjensku upotrebu istih vrši Investiciono-razvojni fond Crne Gore, stoga se može reći da se Program realizuje bez problema.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere): U 2017. godini je planirano da se intenziviraju aktivnosti na promociji Programa, prije svega na lokalnom nivou, kroz organizovanje prezentacija i direktnih sastanaka sa zainteresovanim licima

i start-up preduzećima kako bi se na taj način unaprijedila informisanost i shvatanje procedura Programa.

12. Projekat razvoja biznis zona Ministarstva ekonomije

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Biznis zona predstavlja jedinstven entitet na području lokalne samouprave, dijelom ili u potpunosti infrastrukturno opremljen, a koji potencijalnim investitorima pored zajedničkog prostora i infrastrukture pruža dodatne poreske i administrativne olakšice sa državnog i lokalnog nivoa. Uredbom o biznis zonama se definiše model klasifikacije, osnivanja, uspostavljanja, upravljanja i popunjavanja biznis zona, olakšice za korisnike, a sve u cilju privlačenja novih investicija, povećanja zaposlenosti naročito u manje razvijenim područjima države i prevazilaženju regionalnih razlika. Korisnik biznis zone može biti privredno društvo, drugo pravno lice ili preduzetnik koji obavlja djelatnost u biznis zoni. Za lica zaposlena u biznis zoni korisnik biznis zone ne plaća:

- doprinose za obavezno socijalno osiguranje na zarade (doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, doprinos za zdravstveno osiguranje, doprinos za osiguranje od nezaposlenosti) i doprinosa za Fond rada;
- porez na dohodak fizičkih lica.

Pored navedenih olakšica, korisnik biznis zone ostvaruje pravo i na druge olakšice u skladu sa zakonom i posebnim propisima kojima se uređuje državna pomoć, s tim što zajedno ne smiju preći maksimalni dozvoljeni intenzitet pomoći od 60% za srednja, odnosno 70% za mala privredna društva, u skladu sa propisima kojima se uređuje državna pomoć.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Do sada su u Crnoj Gori definisane biznis zone od lokalnog značaja u devet lokalnih samouprava i to u: Beranama, Bijelom Polju, Kolašinu, Mojkovcu, Cetinju, Nikšiću, Podgorici, Ulcinju i Rožajama. Na osnovu izvještaja koji su lokalne samouprave u obavezi da dostave u II kvartalu tekuće godine, utvrdiće se ukupan broj korisnika biznis zona na području svake lokalne samouprave pojedinačno.

Efekti na zapošljavanje i projekcije: Efekte nije moguće direktno sagledati

Problemi u realizaciji: Kao problemi se ističu: nedostatak infrastrukture za poslovanje potencijalnih investitora; neažurnost i neiskustvo jedinica lokalne samouprave u smislu uspostavljanja i upravljanja zonama; neusaglašenost odluka na lokalnom nivou sa zakonskom regulativom.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere): Neophodno je planiranje budžetskih sredstava za infrastrukturno opremanje biznis zona; priprema projektnih zadataka za infrastrukturno opremanje i uređenje biznis zona; monitoring sprovođenja odredbi propisanih Uredbom o biznis zonama; realizacija programa u smislu podrške jedinicama lokalne samouprave u cilju uspješnog uspostavljanja i upravljanja biznis zonama od lokalnog značaja.

13. Podsticajne i fiskalne mjere u turizmu Ministarstva održivog razvoja i turizma

Stanje i preduzete mjere sa ciljem unapređenja poslovnog ambijenta: Imajući u vidu činjenicu da je i dalje evidentna nedovoljna ponuda kvalitetnih smještajnih kapaciteta, prvenstveno hotelskih objekata koji čine okosnicu razvoja turističke destinacije, u prethodnom periodu utvrđene su stimulativne mjere za izgradnju hotela visoke kategorije (4 i više zvjezdica), kao i veća poreska opterećanja za niže kategorije objekata, kako bi se unaprijedio ovaj segment turističke ponude:

- kompletirana je planska dokumentacija koja omogućava gradnju 130 hotela kategorije 4 i 5 zvjezdica, čime je eliminisano postojanje neurbanizovanog zemljišta kao biznis barijere;
- izmjenama Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata ukinuta je obaveza plaćanja komunalnih doprinosa za gradnju hotela kategorije 4* i 5*;
- izmjenama Zakona o porezu na nepokretnosti, uvedena je progresivna stopa oporezivanja koja omogućava veće poresko opterećenje hotelskih objekata sa 3*, 2* i 1*, ukoliko se oni nalaze u zonama prioriternih turističkih lokaliteta. Uz to, predviđena je i mogućnost poreskog opterećenja neizgrađenih građevinskih zemljišta;
- izmjenama Zakona o porezu na nepokretnosti predviđeno je smanjenje godišnjeg poreza na nepokretnost do 30% za hotele sa 4* i do 70% za hotele sa 5* koji se nalaze u zonama prioriternih turističkih lokaliteta;
- izmjenama Zakona o porezu na dodatu vrijednost ukinuta je obaveza plaćanja uvoznog PDV-a za isporuku proizvoda i usluga za gradnju hotela kategorije 5 i više zvjezdica;
- usvojena je Uredba o pretvaranju stambenih u ugostiteljsko/turističke jedinice.

Efekti implementacije mjere za podsticaj preduzetništva: Pozitivni efekti realizovanih aktivnosti, mjera i projekata, ogledaju se u porastu broja hotela visoke kategorije u Crnoj Gori:

- Hoteli sa 5 zvjezdica: u 2016. godini bilo je 9 hotela sa 5 zvjezdica (sa ukupno 1.361 ležajem), ili za 80% više u odnosu na 2012. godinu, tj. godinu koja je prethodila prvim podsticajnim mjerama (u 2012. godini bilo je 5 hotela sa 5 zvjezdica sa 805 ležaja);
- Hoteli sa 4 zvjezdice: u 2016. godini bilo je 132 hotela sa 4 zvjezdice (sa ukupno 15.939 ležaja), što je povećanje od 57% u odnosu na 2012. godinu (u 2012. godini bilo su 84 objekta, sa ukupno 10.283 ležaja).

Efekti na zapošljavanje i projekcije: U novo-otvorenim hotelima, u periodu od 2013-2016. godine, broj radnih mjesta bio je 1.160.

Problemi u realizaciji: Vladinom Odlukom o utvrđivanju prioriternih turističkih lokaliteta („Sl. list CG“, br. 61/11), shodno članu 130 Zakona o turizmu („Sl. list CG“, br. 61/10 i 31/14), po opštinama, pojedini turistički lokaliteti utvrđeni su kao prioritetni, i to zbog njihovih izuzetnih prirodnih, kulturnih, istorijskih, ambijentalnih, prostornih, geografskih i drugih vrijednosti, kao i zbog strateškog značaja za razvoj turizma područja na kojem se nalaze, ali na kojima je neophodno pospješiti investicione aktivnosti radi podizanja nivoa kvaliteta turističkih usluga. Cilj donošenja navedene Odluke bio je da se utvrde prostori, sa katastarskim parcelama i nazivima pojedinih lokaliteta – ugostiteljskih objekata sa nivoom kategorije od 3, 2 i 1 zvjezdice, koje je neophodno, dodatnim investicijama, podići na nivo kategorije od 4 i više zvjezdica.

U smislu stvaranja preduslova za ostvarenje pomenutog cilja, članom 9e st. 1 i 2 Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na nepokretnosti („Sl. list RCG“, broj 65/01 i „Sl. list CG“, br. 75/10 i 9/15), utvrđene su uvećane, odnosno umanjene poreske stope u odnosu na stope utvrđene članom 9 istog zakona, za ugostiteljske objekte koji se nalaze u zonama prioriternih turističkih lokaliteta. Na taj način, preko fiskalnih mehanizama s jedne strane destimuliše se poslovanje objekata sa kategorijom nivoa 3, 2 i 1 zvjezdice, a s druge strane, stimulisana je rekonstrukcija ili izgradnja objekata nivoa kategorije 4 i više zvjezdica. Međutim, primjenom navedenih odredbi citiranog zakona, stvoreni se nejednaki uslovi za poslovanje ugostiteljskih objekata kategorije 4 i više zvjezdica koji se nalaze izvan Odlukom utvrđenih, prioriternih turističkih lokaliteta.

Predlog aktivnosti za prevazilaženje problema u implementaciji (regulatorne ili druge mjere):

U cilju eliminisanja diskriminatornog odnosa prema ugostiteljskim objektima visokih kategorija koji se nalaze izvan zona prioriternih turističkih lokaliteta upućena je inicijativa prema Ministarstvu finansija, kojom je predložena izmjena stava 2 člana 9e Zakona o porezu na nepokretnosti, u smislu da se “za primarni ugostiteljski objekat za pružanje usluga smještaja i usluga pripremanja hrane, pića i napitaka, koji se kategoriše i koji je u funkciji 12 mjeseci u godini, na teritoriji Crne Gore, poreska stopa umanjuje u odnosu na poresku stopu utvrđenu u skladu sa članom 9 ovog zakona, za ugostiteljski objekat:

- kategorije 4**** za 30%;
- kategorije preko 4**** za 70%“.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu prezentiranog pregleda projekata i podsticajnih mjera u oblasti preduzetništva i biznisa, može se konstatovati sljedeće:

- *Tokom 2016. godine i prva dva mjeseca 2017. godine* po osnovu različitih programa plasirano je ukupno 137,3 mil EUR sredstava direktne podrške preduzetništvu i biznisu u Crnoj Gori, što je omogućilo da se sklopi 600 različitih ugovora i sačuva ili otvori ukupno 6.981 radno mjesto, sa stvorenim preduslovima njihovo dodatno kreiranje.
- Postoji 13 projekata ili programa čija je realizacija usmjerena ka podršci preduzetništvu i biznisu. Od toga 10 programa podrazumijeva usmjeravanje direktnih finansijskih sredstava ka biznis sektoru, dok su preostalih 3 usmjereni na aktivnosti podrške stvaranju ili očuvanju postojećeg biznisa. Od 10 programa kojima se opredjeljuje direktna finansijska pomoć, dva omogućavaju takve rezultate da je moguće izmjeriti i njihove efekte u vidu broja kreiranih novih radnih mjesta.

Uočljiva karakteristika trenutnog procesa podrške preduzetništvu i biznisu u Crnoj Gori jeste da uključuje veliki broj institucija i to: Investiciono-razvojni fond Crne Gore A.D, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Sekretarijat za razvojne projekte, Zavod za zapošljavanje, Direkciju za razvoj malih i srednjih preduzeća i lokalne samouprave.

Struktura odobrenih finansijskih sredstava, pokazuje da je prisutna snažna koncentracija kod jedne institucije i to Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D. koji učestvuje sa 97% u ukupno odobrenim finansijskim sredstvima za 2016. godinu. U odnosu na ostale programe, značajnije učešće u ukupnoj finansijskoj podršci ima i Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja sa 2,46 mil EUR. Finansijska sredstva za ostale programe, izuzev implementacije Uredbe o podsticanju direktnih investicija, ne prelaze iznos od 100 hiljada eura.

Evidentno je da se opredjeljena sredstva za pojedine programe ne plasiraju, usljed činjenice da nema zainteresovanih subjekata ili subjekti ne ispunjavaju zadate uslove. Navedeno upućuje na zaključak da ne postoji dovoljno apsorpcionog kapaciteta privrede i građana za realizaciju obezbjeđene finansijske podrške.

Na osnovu prethodno navedenog zaključuje se da postoji značajna decentralizacija implementatora, a koncentracija finansijskih sredstava, kao i nedovoljan kapacitet privrede za apsorpciju raspoloživih sredstava. Ovo upućuje na nekoliko otvorenih pitanja:

- Koliki su troškovi administriranja pojedinih programa i projekata u poređenju sa rezultatima koje daju?
- Da li postoji adekvatna koordinacija između svih institucija implementatora i da li bi trebalo da postoji tijelo/institucija koja bi koordinirala njihov rad?
- Da li se dovoljno koriste raspoloživi kapaciteti svih institucija implementatora za sve oblike podrške preduzetništvu i biznisu?

Istovremeno, jasno je da je IRF institucija koja dominantno učestvuje u pružanju podrške preduzetništvu i biznisu u Crnoj Gori. U ovom kontekstu se otvara i potreba za snaženjem njegove uloge i jačanju njegove razvojne funkcije u ovom procesu, te je neophodno stvoriti i institucionalne preduslove kroz izmjene Zakona o Investiciono-razvojnom fondu.

INFORMACIJA O REALIZACIJI I EFEKTIMA POLITIKA U OBLASTI PREDUZETNIŠTVA I BIZNISA**PRILOG I**

Pregled programa finansijske podrške i njihovih efekata (I i II grupa programa)

	2016				2017		
	Planirano	Plasirano (EUR)	otvoreno i/ili sačuvano radnih mjesta	Sklopljeno ugovora	Očekivani plasman (EUR)	Realizovano januar i februar	otvoreno i/ili sačuvano radnih mjesta
I - Projekti koji za cilj imaju finansijsku podršku i efekte u dijelu kreiranja novih radnih mjesta	129.181.333	129.181.333	6.775	462	120.746.667	5.300.000	436
1. Kreditna podrška (IRF)	128.500.000	128.500.000	6.711	456	120.000.000	5.300.000	206
2. Implementacija Uredbe o podsticanju direktnih investicija (MEK i SRP)	681.333	681.333	64	6	1.300.000	–	230 ³
II - Programi i projekti koji za cilj imaju finansijsku podršku, a čije efekte nije moguće mjeriti direktno u smislu kreiranja novih radnih mjesta	–	2.804.924	–	138	3.180.000	–	–
3. Program podrške za modernizaciju industrije (MEK i IRF)	–	9.500	–	1	100.000	–	–
4. Program unapređenja inovativnosti u MSP - projekat finansijske podrške MSP iz sektora prerađivačke industrije (MEK)	–	2.450	–	1	30.000	–	–
5. Program podsticaja razvoja klastera (MEK)	–	23.687	–	6 klastera	100.000	–	–
6. Program povećanja regionalne i lokalne konkurentnosti kroz usaglašavanje sa zahtjevima međunarodnih standarda poslovanja za period od 2017-2020 (MEK)	–	21.713	–	9	100.000	59.081	19 aplikacija iz 2016
7. Program podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća u Sjevernom regionu Crne Gore i manje razvijenim	–	7.247	–	27	–	–	–

³ Prema već zaključenim ugovorima predviđa se da u 2017. bude otvoreno 100 novih radnih mjesta. Projekcija za ugovore koji će biti zaključeni u 2017. predviđa otvaranje 130 novih radnih mjesta

INFORMACIJA O REALIZACIJI I EFEKTIMA POLITIKA U OBLASTI PREDUZETNIŠTVA I BIZNISA

opštinama (MEK i IRF)							
8. IPARD like 2 (MPRR)	–	2.460.000	–	33	2.800.000	–	–
9. Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2016/2017 (MORT)	300.000	230.327	–	57	–	–	–
• Obogaćivanje i unapređenje ponude	60.000	54.141	–	12	–	–	–
• Podrška marketing aktivnostima za otvaranje novih tržišta	100.000	45.000	–	1	–	–	–
• Organizovanje manifestacija čija vrijednost prelazi 20.000 EUR	100.000	100.000	–	21	–	–	–
• Organizovanje manifestacija čija je vrijednost do 20.000EUR	40.000	31.186	–	23	–	–	–
10. Program subvencionisanja kamatne stope (MORT i IRF)	50.000	50.000	–	4	50.000	–	–
UKUPNO (IRF+MEK+MPRR+MORT)	–	131.986.257	–	600	123.926.667	–	–